

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Балалардың шығармашылық қабілеттерін ойын арқылы дамыту жолдары

ЖАРИЯЛАНДЫ
07.01.2025СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/174600/>**Сарина Асыл Насипкалиевна**

Аңдатпа

Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту бүгінгі білім беру саласындағы басты мақсаттардың бірі болып табылады. Бұл баяндамада ойын әрекеттерінің балалардың қиялын, ойлауын және шығармашылық қабілеттерін дамытудағы рөлі талқыланады. Ойындар – балалардың табиғи қызығушылығын қолдау, жаңа идеяларды іздестіру және қиялды дамытуға мүмкіндік беретін тиімді әдіс. Баяндамада әртүрлі ойын түрлерінің ерекшеліктері, олардың шығармашылыққа тигізетін әсері және оларды қолданудың практикалық жолдары қарастырылады.

Кілт сөздер

Шығармашылық, ойын, балалар, дамыту, қиял, креативті ойлау, білім беру, шығармашылық қабілет.

Кіріспе

Балалар шығармашылығы – олардың жан-жақты дамуының маңызды бөлігі. Шығармашылық қабілеттер бала кезінен бастап қалыптасып, өмір бойы жетіледі. Мұндай қабілеттерді дамытуда ойынның маңызы зор. Себебі ойын арқылы бала өзін еркін сезінеді, өз ойларын ашық жеткізе алады және жаңа нәрселерді үйренуге бейім болады. Білім беру үдерісінде ойындарды тиімді пайдалану шығармашылық қабілеттерді дамытудың негізгі тәсілдерінің бірі болып табылады.

Ойынның шығармашылық қабілеттерді дамытудағы рөлі

1. Қиялды дамыту

Балалардың шығармашылық қиялы көбінесе ойында дамиды. Мысалы, рөлдік ойындар кезінде балалар өздерін әртүрлі кейіпкерлердің орнына қойып, жаңа жағдайларды ойлап табады. Бұл олардың қиялын, оқиғаларды құрастыру қабілетін және өзіндік шешімдер қабылдау дағдыларын арттырады. Қиялдың дамуы балалардың шынайы өмірдегі мәселелерді шешуде жаңаша көзқарас танытуына ықпал етеді. Балалар еркін ойында қиялдап, түрлі комбинациялар құрастыру арқылы шығармашылық тұрғыдан ойлана бастайды. Бұл процесс олардың болашақта кез-келген тапсырманы жаңашыл идеялармен шешуіне негіз болады.

2. Шығармашылық ойлау

Ойын баланың жаңа идеяларды іздестіруіне ықпал етеді. Конструкторлық ойындар, пазлдар немесе логикалық тапсырмалар балаларды күрделі мәселелерді шешуге және шығармашылық шешімдер табуға итермелейді. Шығармашылық ойлау ойын барысында өздігінен қалыптасады, өйткені бала ойын жағдайында үнемі жаңа шешімдер іздейді, оларды тексереді және жетілдіреді. Мысалы, бала белгілі бір ойыншықтардан ерекше конструкция құрастыру кезінде өз қиялына сүйеніп, бұрын кездеспеген идеяларды жүзеге асырады. Мұндай процестер баланың интеллектуалдық дамуын тереңдетіп қана қоймай, оны жаңа көзқарастарды қабылдауға үйретеді.

3. Өзін-өзі көрсету

Ойындар баланың өзін-өзі еркін көрсетуіне жағдай жасайды. Әсіресе, сурет салу, мүсіндеу, музыка және театр ойындары балалардың өзіндік ерекшеліктерін көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл ойындар арқылы бала өз эмоцияларын, ойларын және ішкі сезімдерін ашық көрсетеді. Өзін-өзі көрсету барысында бала өзіне деген сенімділігін арттырып, өз күшіне деген сенімін нығайтады. Бұл қасиет болашақта баланың кез-келген шығармашылық

жобаларда батыл әрекет етуіне септігін тигізеді.

4. **Әлеуметтік дағдыларды қалыптастыру**

Топтық ойындар балалардың өзара әрекеттесуіне, пікір алмасуына және басқа адамдармен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға көмектеседі. Бұл қабілеттер шығармашылық топтарда жұмыс істеу үшін өте маңызды. Сонымен қатар, ойын барысында балалар әртүрлі пікірлерді тыңдауға, оларды бағалауға және өз ойларын ұсынуға дағдыланады. Мұндай ортада балалар өз шығармашылық идеяларын ортақ мақсатқа жету үшін қолдануды үйренеді. Нәтижесінде, олардың командалық жұмыстағы көшбасшылық қабілеттері мен шығармашылық белсенділігі арта түседі.

5. **Жаңашылдыққа бейімделу**

Ойын – бұл әрдайым жаңа жағдайларға бейімделуді қажет ететін процесс. Бала ойын барысында күтпеген қиындықтарды еңсереді, ережелерді өзгертіп, жаңа амалдар ойлап табады. Мұндай икемділік шығармашылық қабілеттерді дамытудың маңызды шарты болып табылады. Баланың ойын кезінде жаңашылдыққа деген қызығушылығы мен ашықтығы шынайы өмірде оның жаңашыл идеяларды енгізу және жүзеге асыру қабілетін нығайтады.

Ойын түрлері және олардың ерекшеліктері

1. **Рөлдік ойындар**

Рөлдік ойындар балалардың әртүрлі жағдайларды елестетуіне және оларды шешу жолдарын табуына көмектеседі. Мұндай ойындар балалардың қиялы мен шығармашылық ойлау қабілетін дамытудың ең тиімді құралдарының бірі болып табылады. Мысалы, «Дәрігер мен пациент», «Сатушы мен сатып алушы» немесе «Ғарышкер мен инженер» сияқты ойындар балаларды белгілі бір жағдайды түсінуге және оны бейнелеуге үйретеді. Бұл ойындар барысында бала белгілі бір рөлді қабылдап, сол рөлдің шеңберінде әрекет етуге тырысады. Осындай жағдайларда бала

өзіндік шешімдер қабылдап, өз ойын еркін жеткізуді үйренеді. Рөлдік ойындар арқылы бала шынайы өмірде кездесетін мәселелерді шешу қабілетін де жетілдіреді.

2. Құрылымдық ойындар

Конструкторлар мен құрылыс материалдары балалардың логикалық ойлауын, моторикасын және кеңістіктік ойлауын дамытуға ықпал етеді. Мұндай ойындар балаларды жаңа идеяларды жүзеге асыруға және өз жобаларын құруға шабыттандырады. Мысалы, бала құрылыс кубиктері арқылы өз үйін немесе ертегі қаласын құрастыра отырып, кеңістікті елестету, бөліктерді біріктіру және тұрақты құрылым жасау қабілеттерін дамытады. Бұл ойындар балаларды белгілі бір тәртіпке бағынуға үйретумен қатар, олардың шығармашылық ойлау еркіндігін шектемейді, керісінше, ынталандырады.

3. Драмалық ойындар

Балаларға таныс ертегілерді сахналау немесе өз ертегілерін құрастыру шығармашылық ойлау мен өзіндік көркемдік қабілеттерді дамытуға жол ашады. Драмалық ойындар барысында балалар белгілі бір оқиғаны ойнап, оның кейіпкерлерінің әрекеттерін бейнелейді. Бұл процесс балаларды өз сезімдерін еркін білдіруге, сөйлеу шеберлігін арттыруға және өзгелермен үйлесімді жұмыс істеуге үйретеді. Сонымен қатар, драмалық ойындар балаларға өз ойларын жүйелі түрде жеткізуге және бір-бірімен қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді.

4. Дидактикалық ойындар

Бұл ойындар белгілі бір білім беру мақсаттарын көздейді. Олар балалардың зейінін, есте сақтауын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған. Дидактикалық ойындар түрлі тапсырмаларды шешу барысында балалардың танымдық қабілеттерін арттыруға көмектеседі. Мысалы, «Жоғалған затты тап», «Суретті құрастыр» немесе «Сөзді аяқта» сияқты ойындар балалардың зейінін шоғырландыруына және жаңа ақпаратты оңай қабылдауына ықпал етеді. Мұндай ойындар әсіресе мектеп

жасына дейінгі балалар үшін өте пайдалы.

5. Қозғалыс ойындары

Дене қимылына негізделген ойындар баланың шығармашылығына ғана емес, денсаулығына да пайдалы. Мұндай ойындар балаларды белсенді қимылдауға, жаңа қозғалыстар ойлап табуға және өз күшін бақылауға үйретеді. Би, акробатика немесе спорттық ойындар арқылы балалар өз денесін еркін меңгеруді және қимыл-қозғалысты шығармашылық тұрғыдан қолдануды үйренеді. Мысалы, балалар командалық спорттық ойындарда жаңа стратегиялар ойлап тауып, топтық жұмыстың маңыздылығын түсінеді. Бұл ойындар олардың шығармашылық қабілеттерін дамытумен қатар, денсаулықты нығайтуға да ықпал етеді.

Ойындарды білім беру процесінде қолдану

1. Мектепке дейінгі мекемелерде

Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде ойындар оқу процесінің негізгі бөлігі болып табылады. Ойын арқылы балаларға қоршаған орта туралы білім беріледі. Мұнда балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес ойындарды таңдау маңызды. Әр жастағы балалардың танымдық және психологиялық ерекшеліктерін ескеру, олардың ойынына шығармашылық сипат беру мұғалімдердің басты міндеті болып саналады. Мысалы, ертегілерге негізделген ойындар немесе табиғатпен байланысты әрекеттер балалардың танымдық белсенділігін арттырады.

2. Бастауыш мектепте

Бастауыш сыныптарда шығармашылық ойындар оқу материалын меңгеруді жеңілдетеді. Мысалы, математикалық есептерді шешу үшін ойын элементтерін қолдану, тіл үйретуде рөлдік ойындарды пайдалану балалардың қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар, сабақ барысында жұмбақтар, сөзжұмбақтар немесе логикалық тапсырмалар балалардың танымдық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Шығармашылық ойындар оқу процесін

қызықты әрі тиімді етеді, өйткені олар білім алуға деген ынтаны оятады және оқушылардың белсенділігін арттырады.

3. **Орта сыныптар мен жоғары сыныптарда**

Орта және жоғары сыныптарда да ойын элементтерін қолдану оқу процесінің тиімділігін арттырады. Мұнда оқушылардың жас ерекшелігіне және пәннің ерекшеліктеріне сәйкес интеллектуалды ойындар мен рөлдік әрекеттер енгізіледі. Тарих сабақтарында тарихи оқиғаларды сахналау, физикада ғылыми эксперименттерге негізделген ойындар өткізу шығармашылықты ынталандырудың тиімді жолы бола алады. Мұндай тәсілдер оқушылардың терең ойлануына, өз көзқарасын білдіруіне және пәнге деген қызығушылығын арттыруға ықпал етеді.

4. **Үй жағдайында**

Ата-аналар да ойындарды шығармашылық қабілеттерді дамыту құралы ретінде қолдана алады. Балалармен бірге сурет салу, музыкалық аспаптарда ойнау немесе қолөнермен айналысу олардың қиялын дамытады. Сонымен қатар, үйде әртүрлі тақырыптық ойындарды ұйымдастыру арқылы балалардың танымдық қызығушылығын арттыруға болады. Мысалы, «Ғарышқа саяхат» немесе «Археологиялық қазба» сияқты ойындар арқылы балалардың жаңа нәрселерге деген қызығушылығын оятып, қиялын шарықтата аласыз.

5. **Қашықтықтан оқыту кезінде**

Заманауи білім беру технологияларын пайдалану арқылы қашықтықтан оқытуда да ойын элементтерін тиімді қолдануға болады. Виртуалды ойындар, интерактивті тапсырмалар мен онлайн платформалар оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуына ықпал етеді. Бұл тәсіл, әсіресе, пандемия сияқты шектеулер кезінде балалардың білім алуын қызықты әрі креативті етуге мүмкіндік береді.

Ойындардың шығармашылыққа тигізетін әсерін зерттеу

Психологтар мен педагогтардың зерттеулері ойынның балаларға үлкен

әсер ететінін дәлелдейді. Психолог Л.С. Выготскийдің айтуынша, ойын – баланың дамуының жетекші түрі. Ол ойын арқылы бала өзін-өзі жетілдіреді және болашақтағы шығармашылық әрекеттерге негіз қалайды. Выготскийдің зерттеулері ойынның балалардың қиялы мен әлеуметтік дағдыларын дамытудағы шешуші рөлін көрсетеді, әсіресе топтық ойындар арқылы олардың қарым-қатынас жасау қабілеттері жақсарады.

Жан Пиаже өз еңбектерінде ойынның когнитивті дамуға тигізетін ықпалын атап өтті. Ол балалардың ойын арқылы логикалық ойлау қабілеттерін жетілдіріп, мәселелерді шешу дағдыларын қалыптастыратынын дәлелдеді. Мысалы, құрылыс ойындары мен табиғи материалдарды қолдану арқылы балалар қоршаған ортадағы заңдылықтарды түсінуге тырысады.

Говард Гарднердің көптік интеллект теориясына сәйкес, ойындар әртүрлі интеллект түрлерін дамытуда тиімді құрал болып табылады. Мысалы, музыкаға негізделген ойындар музыкалық интеллектті, қозғалыс ойындары кинестетикалық интеллектті, ал стратегиялық ойындар логикалық және кеңістіктік интеллектті жетілдіреді. Бұл теория ойындарды әртүрлі мақсаттарға бейімдеп қолданудың мүмкіндіктерін ашады.

Шетелдік зерттеушілердің қатарында Сеймур Пейперт ойынның технологиялық дағдыларды дамытудағы рөлін ерекше атап өтеді. Оның пікірінше, компьютерлік ойындар мен бағдарламалау балалардың логикалық және шығармашылық қабілеттерін ұштастыруға мүмкіндік береді. Мұндай ойындар балаларды болашақ цифрлық әлемге дайындауға септігін тигізеді.

Сонымен қатар, заманауи зерттеулерде ойындардың эмоционалдық даму мен стрессті басқарудағы пайдасы да қарастырылған. Ойын барысында балалар өз сезімдерін білдіру мен оларды реттеуді үйренеді, бұл олардың психологиялық денсаулығын нығайтады. Шығармашылық ойындар балалардың өзін-өзі бағалауын арттырып, олардың жаңа

идеяларды қабылдауына және жүзеге асыруына ықпал етеді.

Қорытынды

Балалардың шығармашылық қабілеттерін ойын арқылы дамыту – бұл оларды өмірге дайындаудың маңызды бөлігі. Ойын баланың қиялын, ойлау қабілетін, өзін-өзі көрсетуін және әлеуметтік дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Сондықтан ата-аналар мен педагогтар балалардың ойын әрекеттеріне көбірек көңіл бөліп, оларға шығармашылық ойлауды дамытуға мүмкіндік беретін жағдай жасау қажет.

Бұл баяндамада балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін ойын түрлерін тиімді қолдану жолдары қарастырылды. Ойын – бала дамуының ажырамас бөлігі. Ойын арқылы балалар өздерінің мүмкіндіктерін ашып, болашақта шығармашылық ойлау дағдыларын жетілдіре алады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. *Выготский, Л.С. (1984). «Ойын және баланың дамуы». Москва: Педагогика.*
2. *Пиаже, Ж. (2001). «Балалық кезеңдегі когнитивті даму». Алматы: Ғылым баспасы.*
3. *Гарднер, Г. (2011). «Көптік интеллект: теориясы мен тәжірибесі». Бостон: Бейкер Пресс.*
4. *Пейперт, С. (1993). «Балалар мен компьютерлер». Кембридж: MIT Press.*
5. *Сейітқұлова, А.Қ. (2017). «Мектепке дейінгі жастағы балалардың шығармашылығын дамыту». Астана: Білім.*
6. *Назарбаева, С.Ә. (2010). «Шығармашылыққа баулу жолдары». Алматы: Өрлеу.*
7. *Ағылшындық журналдардан алынған зерттеулер: «Creative Play in Early Childhood» (2020). Journal of Educational Research.*

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.